

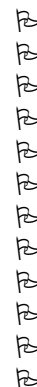
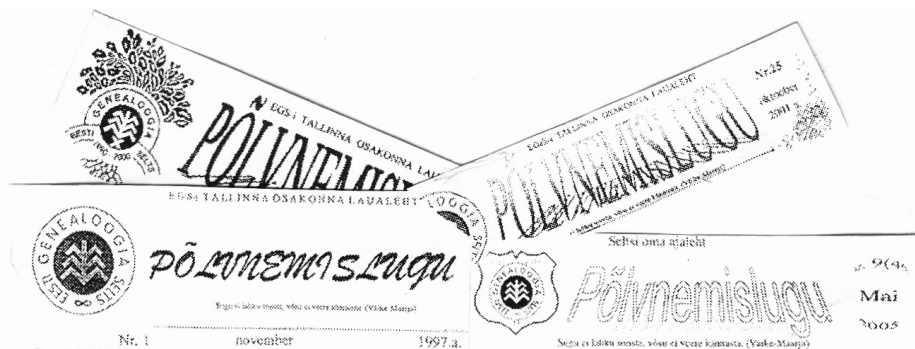
Põlvnemislugu

Nr. 13(50)

Veebruar

2006

Sugu ei lahku soosta, võsu ei veere kännusta. (Väike-Maarja)

Oktoobris 2001. a ilmus PL 25. number, sedapuhku veel EGeSi Tallinna osakonna laualehena. Alates 38. numbrist (veebruar 2004) on PÕLVNEMISLUGU üleseltsiline leht ning algas topeltnumeratsiooni kasutamine (vanad numbrid antud sulgudes). Oleme suutnud aastast välja anda 6 lehenumbrit ning vaatamata sellele, et uus number on 13, on vana number 50 juubelinumbriks äramärkimist väärt. Lehe eksisteerimise 8 aasta jooksul on pealkirja kujundus muutunud ühel korral so alates 15. numbrist. Väikeseid muutusi on läbi teinud ka dateering, seltsi 10. ja 15. juubeli puhul on kasutatud juubelimärgi kujundust, viimane neist on eelviimast korda ka käesoleva numbriga peal.

Positiivse poole pealt tahan ära märkida autorite ringi laienemist. Esialgsest tublist autorite ringist tegutsevad edasi proudad Linden, Liventaal, Ameerikas, Allik ja Reinsalu ning härras Talvoja, Kesküla ja Tuulik (nimetatud on viljakamad autorid).

Tänu nendele seltsikaaslastele ja kirjandusest leitud jutukestele õnnestus hoida lehe järjepidevust (Viljandi Genealogus ja Tartu Sugupuulane hääbusid).

Tänaseks võin nentida – rahvalikult öeldes – pakkumine ületab nõudmise (loe: lehe ruumi). Seda leheruumi arvestades tuleb mõnda pikemat kirjutist kärpida ning mõnest väga pikast teha lühitutvustus. Ärgu autorid solvugu, kui peale kaastöö üleandmist läheb hulk aega mööda enne kui avaldame. Venitamise tingivad läbirääkimised autoriga ja valik osade lehtede suunitluse järgi (sobivus üldrahvalike tähtpäevade, kultuuriürituste, aasta-aegade jne aluse). Näiteks on veebruarikuu lehtedes alati püütud kajastada Tartu Rahu ja Vabadussõjaga seotud sündmusi ning nendega seotud inimesi. Viimasel ajal on laienenud ka teemade ring (+pool), aga sellega seoses ei ole suudetud mahutada lehte traditsioonilisi rubriike (-pool).

Järgmises lehes on ära toodud seltsi ajaloo vältel toimunud suguvõsaurimist tutvustavate näituste nimekiri. Selle nimekirja lõpu järgi on näha, et sugupuude/suguvõsatabelite näituste korraldamine on hoogustunud ning see oligi 15. aastapäeva põhitaotlus.

Kuna kõige suurema liikmete arvuga Tallinna osakonna uurijate esivanemad on laiali paisatud üle Eesti ja osakonnas on moodustatud maakondlikud uurijate grupid, siis väga tänuväärse töö on ette võtnud Võrumaa grupp (E. Riis, K. Järvpõld, R. Kikkas) korraldades Võru muuseumis kuuajalise näituse, millele järgneb seal osakonna moodustamise üritus.

Vaatamata autorite arvu kasvule ei anna see veel lootust seltsi ajakirja või almanahhi väljaandmiseks. Selleks tuleks moodustada initsiatiivkogu, kus peavada kindlasti sees olema nii kirjastamise kui trükivõimalustega kursis olevad inimesed. Ka neid leiduks, aga põhiliseks jääb ikkagi aeg asjaga tegelemiseks. Kindlasti aitaks selle unistuse elluviimisele kaasa oma ruumi/toa olemasolu (vt Kalle Kesküla artikkel tänases lehes) ning palgalise töötaja olemasolu, mis ei ole sugugi võimatu, tingib aga jälle asjade ajamiseks vajaliku aja olemasolu. Hoiame silmad lahti ja paneme pead tööle, et mitte mööda lasta sobivat juhust nende ideede elluviimiseks kas või mõne agarama seltsiliikme poliitikasse komandeerimise hinnaga.

Nagu ikka minu puhul – üks mõte ajab teist taga – on siinjuures sobiv meelde tuletada, et poliitikele Toompeal korraldatava näituse idee ei ole veel maha maetud. Lobitööd olen tasapisi teinud. Hakkame sellega kõik üle Eesti tegelema. Esialgu sobilike tööde kirjapanemisega, siis komplekteerimisega ja seejärel juba vormistamise-ülespanekuga ning konsultantide leidmisega.

Lõpuks veel leheteema juurde. Püstitan ka sellel teemal loosungi – võtkem nii kodu- kui ka välismaa lehtedest eeskujuga, toogem genealoogiahuviliste ette huvitavamaid dokumente, nime- ja perekonnanalugusid ning materjale Põlvnemislugu arvukate rubriikide täiteks.

HÄID KORDAMINEKUID 2006. AASTAL!

Eesti Vabadussõda 28. XII 1918 – 3. I 1920

Enn Oja

Kui palju on meil säilinud kirjeldusi Vabadussõjast? Vähe: vaid üksikud osavõtute kirjapandud memuaarid, ajaloolaste ülevaated ja mõned ilukirjanduslikud käsitlused. Võimalik, et mõndagi väärtuslikku (fotosid, kirju, esemeid jne.) võib leida veel perekonnaarhiivides. Kuid tookordsest ajakirjandusest pole eriti midagi leida, kuna rindereporterid ajalehtedel puudusid. Seetõttu pälvib tähelepanu 1935. aastal trükitud album „Soomusrong nr. 2 Vabadussõjas”, mille lehekülgedel avaldatud anonüümse ajakirjaniku kirjutis („Päevaleht” nr. 56, 1918) pärineb Vabadussõja ja ühtlasi ka soomusrongide rasketest alguspäevadest /kirjaviis muutmata/.

Ajakirjanik soomusrongil NR.2

Seal ta mustab läbi õhtuse hämaruse – salapärane ja aukartust äratav. Läbi avatud luukide vaatavad vaikselt kuid ähvardavalt lahingutes karastatud kuulipildujad, kuna suurtükid kui armastajad vanapiigad ja poisid silmale nägematu ohketega taeva poole haigutavad, nagu otsides, misukese pilverünka tagant kuu oma laia näo välja paistab ja neile oma vanapoisilise õnnistuse saadab. Väsinult kuid uhkelt lehvib sini-must-valge Eesti lipp kõrgel vaguni nurgal. Siin on ta jaoks pea ainuke koht, kus rahvuslik närusus ja argpüksus seda kolmevärvilist Eesti riikluse sümboli ei ulata määrima.

Sest meie soomusrongid on oma vahvuse poolest kuulsad, kahjuks mitte palju kodumaal suguvendade keskel – siin on praegu tõsine lugupidamine ja väärtus ainult paberimargil -- kui meie vaenlaste, röövikute-enamlaste juures, kes suure osa oma meestest on pidanud soomusrongidele ohvriks tooma. Mis siis ime, et kommunistid soomusrongi meeste peade eest 2000 rubla tükist on lubanud ja sellele, kes rongi kinni peab, 20.000 rubla maksavad. See „autasu” teeb mõni sadatuhat välja. Soomusrongi mehi ähvardatakse surnuks piinata.

Kusaltki läbi luugi augu ronin ühte kuulipilduja vaguni. Näod on kõigil külmetanud ja sisse langenud. Väsinud silmist särab aga tuli. Meestel on täna „püha”. Erakorralistel põhjustel seisab rong hommikust saadik tegevuseta. Seni aga on nad ainult niikaua puhkust saanud, kuni veduri jaoks süsa ja vett võeti. Ja niiviisi on juba tervelt 3 nädalat päevad ja ööd kokku vahetpidamata tegevuses oldud. Pole aega saunas käia, pole võimalik ka vaguneis end tarviliselt kasida.

Rongi komandant näitab oma räbalatega kinniseotud käsi – kätel sündinud mustusest mädavillid. Kogu aeg istuvad siin inimesed külmates vagunites, kuna luukidest tuul läbi tõmbab. Siinsamas kuni 15-kraadilise külma käes tuleb inimestel ka magada. Ja missugusest magamisest võibki siin juttu olla, kui kogu aeg võitlusvalmis pead olema. Ainult täna saadi niipalju aega, et ühe sooja vaguni juure muretseti, kus siis kordamööda puhkamas ja soendamas käiakse. Kuid kõigist neist hädadest hoolimata valitseb meeste keskel haruldaselt hea tuju. Üks nali ja teravus järgneb teisele ja tehakse plaani, kuidas „seltsimeestele” paremini säru anda. Mehed on uhked, et punaste silmis on nii kallid.

402 päeva kestnud Vabadussõjas oli soomusrongide tähtsust, Soome, Suurbritannia, Taani, USA abistamise kõrval, raske ülehinnata. Vastastel olid soomusrongid olemas juba 1918. aasta detsembris, meil alles alustati kontraadmiral Johan Pitka ja kapten Karl Partsi algatusel nende moodustamist. Juunis 1919 oli Eestil 3 jalaväediviisi kõrval ka soomusrongide diviis (10 kitsa- ja laiarööpmelist soomusrongi). Kuid sõja perioodil valitses vastase tuntav ülekaal. Nii seisis detsembris 1918 Narva all 7000 punaväelase vastas vaid 1100 eestlast (esimeses lahingus Narva lähistel ka veel umbes 700 sakslast), Petseri suunal oli vastas vaid mõnisada meest. Eesti vägi saavutas suurima arvulise koosseisu 1919. aasta suve hakul, kui sõjaväes oli 86 000 ja Kaitseliidus 32 000 meest. Arvuline ülekaal punavägede kasuks aga jätkus. Kui sama aasta lõpus toimusid ägedad lahingud Narva rindel, Krivasoos jm, võitles Eesti 40 000 mehe vastu 120 000 venelast. Kaks kuud kestnud raevukates rünnakutes kaotas vastane umbes 35 000 meest.

„Eesti Entsüklopeedia” andmetel langes ja suri sõjas Eesti poolel 5000 inimest, haavata sai 14 000, neist 2600 jäi invaliidiks. Vastase kogukaotus pole aga teada.

2. veebruaril 1920 kirjutati Tartus alla rahuleping, mille II artiklis Nõukogude Venemaa deklareeris, et „tunnustab ilmtingimata Eesti riigi rippumatust ja iseseisvust, loobudes vabatahtlikult ning igaveseks ajaks kõigist suverään-õigustest, mis olid Venemaal Eesti rahva ja maa kohta ...”.

Perekonna arhiivist

Vabadussõja lõppedes avaldas 12. aprillil 1920 Eesti Vabariigi valitsus sõdurite demobiliseerimise otsuse. Minu onu Ernst Viks (1892-1962), kes osales sõjas algusest lõpuni 2. jalaväepolgu 2. roodu koosseisus, tegi kaasa ka Vabariigi II aastapäeva tähistamise paraadil Võrus. Demobiliseerimise päeval (28.aprillil 1920) koos sõprade-lahingukaaslastega fotografeeriti.

EGeSi uusi liikmeid oktoober-detsember 2005

Ingrid Arro	1964	Läänemaa	Pühalepa Mustjala Noarootsi	Undo Arro, Aru Freiman, Freymann
Helme Kariis	1947	Läänemaa	Pühalepa Noarootsi	Sakkor, Liit, Kaljo, Kalju Tendal, Carus, Magnus
Maret Peikel	1935	Läänemaa	Pühalepa Noarootsi	Sakkor, Liit, Kaljo, Kalju Tendal, Carus, Magnus
Ülle Tiidermann	1951	Läänemaa	Vändra Tori Pärnu	Engelbrecht Lekstein Tiidermann, Lippmaa, Lippmann
Riina Veske	1949	Läänemaa	Kullamaa Märjamaa Viru-Nigula	Ri(e)mann, Riimaa Kuusberg, Bastig (Lahe) Tiinas
Toivo Karing	1954	Tallinn	Keila Kullamaa Nissi	Karing, Karring, Elling Karing, Karring, Walker Einart, Kuller, Kullör
Anu Mullari	1965	Tallinn	Helme Käina	Altement, Kets Mets, Kääramees, Tisler
Aldo Randmaa	1969	Tallinn	Ambla Kodavere Äksi	Körgemägi Nikolski Pekker
Tea-Mai Maser	1935	Tallinn	Otepää Nõo Helme	Grossschmidt Maser Leht
Riina Somson	1940	Tallinn	Torma Tartu-Maarja	Sihver, Pärlin Paukson, Eber
Ülo Vilumaa	1930	Tallinn	Narva linn Sangaste	Neumann Vildemann
Viivi Griffel	1940	Tallinn	Pilistvere Koeru Järva-Jaani Ambla Kadrina Rakvere Väike-Maarja	Egor, Eggor, Eggors Egor, Eggor, Eggors, Vainu, Vaino, Eilmann, Voldersen, Vatsel, Midt, Mitt, Einberg Einberg Einberg Einberg Einberg Kadarpik
Anne Jürgenson	1947	Tallinn	Märjamaa Petseri	Embek, Emberg, Primann Landratov
Heljo Konts	1945	Tallinn	Audru	Agasild, Raudsepp

* * * * *

Mis tehtud, teoksil, tulemas

Tallinna osakond

14. jaanuaril toimus arvutiprogramme tutvustav loeng. Rääkisid Are Saarne ja Raivo Maine. 11. veebruaril räägivad Birgit Salumäe ja Ilme Klementi Harju-Jaani kihelkonnast.

Tartu osakond

EGeS Tartu osakonna koosolek toimus 7. jaanuaril 2006.a. algusega kell 11.00 Tartu Ajalooarhiivi saalis. Rutt Hinrikus rääkis teemal: "Kuidas kirjutada elulugu." 4. veebruaril toimus koosolek kell 11.00 Tartu Ajalooarhiivi saalis. Kaja Haukanõmm rääkis teemal: "Suur põgenemine 1944.a. Eestlaste lahkumine läände ning selle mõjud."

Pärnu osakond

Pärnu suguvõsaurijate esimene koosolek toimus 22. jaanuaril 2006 algusega kell 13.00 Ingeri-Soome Seltsi majas (Lõuna tn 18). Valiti juhatus, tehti suveplaane.

Järvamaa osakond kogunes 28. jaanuaril kell 10 Türi Kultuurimajja. Edaspidine kogunemiskoht on veel lahtine.

Viljandi osakond kogunes 17. detsembril kogunesid Viljandimaa genealoogiahuvilised Viljandi Maa-gümnaasiumi, Uueveski tee 1 ja tutvusid koolimuuseumiga. 7 veebruaril 2006 saadi kokku kell 12.00 ja kuulati Viljandi Muuseumi lugemissaalis Maire Sala ettekannet teemal „Kalmistukultuur läbi aegade“. Maire Sala on Viljandimaal tuntud kalmistute haldaja, kalmistute ajaloo uurija, raamatu „Ilgaviku tee“ autor.

Läänemaa osakonna kogunemine oli 28. jaanuaril Haapsalu Läänemaa Keskraamatukogu ruumides.

Saaremaa osakonna töö pikema-ajaline plaan vaata PL11(48) lk 4.

Konverentsi ajal Tallinna Ülikooli Raamatukogus olnud rändnäitus oli üleval veel 1.12.-30.12.2005 Männi Raamatukogus, 3.01.-30.01.2006 Kännu-Kuke Raamatukogus. Sama näitus on avatud 31.01.-21.02.2006 Sääse Raamatukogus ja Öismäe Raamatukogus on avatud 22.02.-22.03.2006.

25. veebruaril 2006 toimub Võrumaa muuseumis EGESi Võrumaa rakukese organiseeritud sugupuude näituse avamine.

Väljavõtteid loetust

Evald Uustalu. **EESTI RAHVA AJALUGU**. Olion 2005.

“Kui algas sõda enamliku Venemaaga, koosnes Eesti sõjavägi kahest polgust 2300 reamehe ja ohvitseriga, ning vaid üks neist oli valmis üle võtma sakslaste positsioonid Narva all kaks päeva enne Vene rünnakut, mis tähistas Vabadussõja algust.

Nõukogude pealetungiga Soome lahe ja Peipsi järve vahelises piirkonnas tegi algust Nõukogude 6. diviis umbes 6000 mehega suurtükiväe ja soomusrongi toetusel. Kogu löögi võtsid 28. novembri hommikul enda kanda üksainus eesti polk ja mõned Kaitseliidu üksused. Vene tulejõud ja suurtükiväe puudumine Eesti poolel otsustas lahingu tulemuse. Sama päeva õhtuks oli Narva bolševike kätte langenud.

Venelased plaanitsesid vallutada Eesti kolme kolonniga. Pealöök anti Narvast Tallinna suunas ja väiksemad jõud pidid tungima üle Vasknarva Paidesse. Kolmas kolonn pidi ületama piiri Pihkva lähedal ja marssima Valga kaudu Tartu peale. Pärast Valga vallutamist kavatsesid bolševikud saata peajõud Riia peale ning liikuda väiksemate üksustega samal ajal Tartu suunas. Nagu ilmnes, asuski üks rühm venelasi kohe peale Võru vallutamist kiires korras Tartu peale tungima. Neid oli 4500 meest suurtükkide ja kahe soomusrongiga. Eesti kaitse oli õigesti arvestanud, et suurim oht ähvardab Narva suunal ning sellesse otsustavasse rindelõiku saadeti iga sõdur niipea, kui ta suudeti relvastada.

Nagu juba mainitud, oli eestlastel sõja alguses suur puudus relvadest ja varustusest.

Selles hädaolukorras olid suureks abiks relvad, mida noorele Eesti vabariigile andsid Briti ja Soome valitsus. Soome suurtükid ja püssid jõudsid Tallinna novembri lõpuks koos vajaliku rahalise abiga. 12. detsembril saabus Tallinna sadamasse Briti mereväe eskaader admiral Sinclaire juhtimisel ja tõi kaasa rohkesti moodsat kergerelevantust.

Paju lahingus kaotasid eesti ja soome pataljoniid viiendiku isikkoosseisust.

Hoolimata neist ränkadest kaotustest kasvas 2. Eesti diviisi tugevus 11 000 täägini, lisaks 43 suurtükki. Nende jõududega õnnestus 2.diviisil bolševike meeleheitlikust vastupanust jagu saada ning tungida edasi Võru ja Petseri suunal. Petseri vabastati 31.jaanuaril ning Võru 1. veebruaril.

Eesti vabariigi esimesel aastapäeval 24. veebruaril 1919 teatas selleks ajaks kindralmajoriks ülendatud Laidoner rõõmsale rahvale, et Vene sissetungija on Eesti piiridest välja aetud.”

Eessõna raamatule on kirjutanud autori lapsed Jaan Mihkel ja Eva Ann Uustalu.

Asjakohast nalja

Talupoeg läheb raamatupoodi ja vaatab ringi mida osta. Müüja küsib: „On teil mingeid soove?“ Talupoeg vastab: „Kas te oskate midagi soovitada?“. Müüja seepeale: „Kas Mats Traati soovite?“ Talupoeg seepeale: „Mats ma võin ju olla, aga et raamatupoest traati saab osta, seda kuulen küll esimest korda.“

Mehel ja naisel erinevad nimed.

Õpetaja saunamehelt küsima: "Mis nimi?" Saunamees: "Peet Tigane, Ann Varblane." Õpetaja: "Kes see

Varblane siis on?" Saunamees: "Minu naene Ann." Õpetaja: "Kuidas? Sina Tigane ja naene Varblane?"

Saunamees: "Ta oli enne Varblane, kui ma teda kosisin, ja Varblane on ta ka praegu." Õpetaja: "Ta on jo ometi

nüüd sinu laulatud naene!" Saunamees: "Ma võtsin jo võõra inimese naeseks, ega ta minule sugulane ei ole!"

Elab Peipsi taga üks mammi, kel on 10 poega, kõigil nimeks Ivan. Eks siis ikka küsitakse, et kuida sa neil vahet teed. "Ah, eto prosto: Ivan Sergejevich, Ivan Ivanovich, Ivan Stepanovich....."

Velise Wabariik 100

Rait Talvoja

Eestlaste poliitiline ärkamine toimus läbi sotsiaaldemokraatliku liikumise 1905. a. Üheks selle avaldumisvormiks olid nn 1905. aasta vabariigid. Palju selliseid vabariike oli ja mida nad endast kujutasid, seda teatakse küllalt vähe. Vaali vabariik Koeru kihelkonnas pidas oma 100. aastapäeva 16. novembril.

Tuntuim oli kindlasti Velise Vabariik, mis kuulutati välja 1905. a oktoobri lõpus.

3. detsembril 2005. a toimus ajalookonverents „Velise Wabariik ja 1905. a sündmused – müüdid ja tegelikkus“.

Päikesepaisteline karge talvapäev algas Velise endise kihelkonnakooli õuel, kuhu oli kogunenud ligi 130 inimest. Kirikukella helide saatel eemaldasid mälestustahvlilt katte Vabariigi Presidendi avalike suhete juht Eero Raun ja Rapla maavanem Tõnis Blank. Järgnes Sergei Seelandi lühike ülevaade Velise sajanditagustest sündmustest.

Ajalookonverents toimus Valgu klubis. Eesti Vabariigi Presidendi ettekande esitas Eero Raun. Sõnavõttus jäi kõlrama mõte: Oma identiteedi peame ehitama teistele märkidele kui mõisate põletamine.

Sergei Seeland, kelle sulest ilmus äsja mahukas uurimus „Velise valla ajaloo“, tegi peaettekande 1905. a sündmustest Velisel. Kohalikud sündmused polnud revolutsioon, vaid vastuhaku põhiliseks põhjuseks oli viha parunite vastu. Esimesena süüdati Valgu härrastemaja. Just siin olid mõisa- ja talurahva suhted kõige

pinevamad. Valgus oli sel ajal vaid mõni päriseks ostetud talu. Enamus olid rendikohad, kus mõisnik võis iga kuue aasta tagant renti tõsta ja peresid lennutada. Rentnikud esitasid mõisaomanikule kirjaliku nõudmise rendi alandamiseks, jahi- ja kalapüügiõiguse saamiseks ning mõisa maantee sillutamise kohustuse vabastamisest. Mõisnik aga järele ei andnud.

14. detsembril 1905. a Velise õigeusu koolmeister Ivan Pauluse korraldusel koguneti kohaliku vallamajja koos püssidega. Paulus rääkis saalitäis meestele „Volta“ koosolekust ja ütles, et kätte on jõudnud aeg, kus võtame mõisad rahva valitsemisele. Seame sisse uue vallavalitsuse, paneme kinni Valgu viinavabriku, Manni õllekõrtsi ja kroonuviinapoe.

Pauluse otsused kiideti heaks. Paulus ise oli kindlalt igasuguse omavoli, terrori ja põletamiste vastu. Asi läks aga kontrolli alt välja, juba samal õhtul süüdati Valgu härrastemaja.

Eesti Ajalooarhiivi peaspetsialist Kersti Lust rääkis 1905. a sündmuste käsitlemisest läbi aegade - oli see mäss või revolutsioon.

Noor ajaloolane Tanel Kutti, kes kõneles ka Vaali vabariigi aastapäeval, rääkis teemal „1905. a, ESTÜ ja seos 1918. a sündinud Eesti Vabariigiga“. Tema sõnul oli Eestis kõige tugevam poliitiline jõud 1905. a ajaleht „Uudised“ ümber koondunud Eesti Sotsiaaldemokraatlik Tööraha Ühisus, mida võib pidada ka esimeseks Eesti parteiks.

Punase lipu all võideldi nii sotsiaalsete kui ka rahvuslike nõudmistega eest. Tolleaegne punalipp polnud mingi enamuse, vaid rahvademokraatia sümbol.

Tartu Ülikooli professor Tiit Rosenbergi teema oli „Läänemaalane Aleksander Looiring“. Looiring oli 30ndatel aastatel 1905. a sündmuste põhiline uurija. Ta kogus endiste vallaametnike ja liikumises osalenute mälestusi ning dokumente tollaste sündmuste kohta. Kavandatud uurimusest ilmus trükkis vaid üks vihik, tegemata jäi ka selleleemaline doktoritöö. Õnneks on kõik need kogutud materjalid talle Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis.

Akadeemilise ajalooalase juhataja professor Mati Laur kinnitas, et 1905. a sündmusi on iga riigikord omamoodi seletanud.

Koduloolane ja kirjanik Harri Jõgisalu rääkis Tõnis Ervinist ja Märjamaale 1966. a püstitatud mälestuskivist kolme mehe mälestuseks, kes lasti 1905. a sündmustes osalemise eest maha. Neist üks oli jõumees Tõnis Ervin. Tema pärast ongi tahvel kaks korda purustatud. 2005. a avati mälestustahvel kolmandat korda. Ehk suudab kohalik rahvas andestada Tõnis Ervinile ja unustada ta patuteod.

„Velise Wabariik 100“ tähistamine jätkus 11.-15. jaanuaril 2006. a etendusega „Tulevarjud“. Tüki autor ja lavastaja on Jaan Urvet. Millest lugu on, küsib „Nädalise“ ajakirjanik Margus Mikomägi.

„On eestlastest. 1905. aastasse olen koondanud toleaege ideoloogia segadiku. Keegi kutsus põletama. Keegi usku vahetama. Keegi rahulikult tegutsema. Eestlane pidi valima. Nii on ka praegu. Etendus toimub saalis, laval, õues ja ka publiku selja taga. Etendus on kui album. Valgus ja vari, lumi, lumevalgus, värvid, elav tuli, see kõik on ja mängib kaasa. Publik näeb fragmente ajast sada aastat tagasi. Muidugi selliselt, nagu meie neist aru saame“.

Etendus 12. jaanuaril. Velise endise koolimaja saali on paigutatud neli rida istekohti saajale inimesele. Lava jääb vaatajast paremale, enamuse etendusest toimub terve saali pikkuses. Õues toimuvat saab vaataja jälgida läbi kolme suure akna.

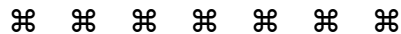
Lauluõpetaja siseneb pimedasse klassiruumi, põlevate küünaldega kandelaaber käes, peatub iga akna ees ja vaatab, nagu otsiks või ootaks kedagi...., hakkab mängima harmooniumit. Kirikukellade helin, koraal...

Talurahva ja mõisahärra vastasseis, „Bože tsarja hrani“ ja kogunemine vallamajas. Friedrich Mihkelson Velisel kõnelemas ja mõisaaja koolipoiss Jaagup lugemas. „Juba lapsena ihkasin merd ääretut mina...“

Pauluse korraldatud rahumeelne rahvakoosolek vallamajas, mis lõpeb mõisa põletamisega. Internatsionaal ning koolipoiss Jaagup lugemas: „Mürise, meri, väära ning murra.“

Elav tuli ja mõisavara laiali tassimine, noorparuni vannitamine külanaiete poolt. Pealekaebamised ja ülekuulamised, mahalaskmine ja ihunuhtlus, leppimine paratamatusega. Koraal, koolipoiss Jaagup lugemas: „Ja tulekski rusude all minul surra.“

Koraal, lauluõpetaja võtab harmooniumilt põlevate küünaldega kolmeharulise kandelaabri. Liigub tasapisi ukse poole. Peatub iga akna ees ja vaatab, nagu otsiks või ootaks kedagi... Kirikukellade helin.

Kauge aja kaja

Naata Raudsepp

Eesti suurmeeste – president Konstantin Pätsi ja sõjavägede ülemjuhataja kindral Johan Laidoneri mälestuse jäädvustamisest ja hoidmisest tänapäeval.

Eesti riigitegelastest on nemad isikud, kes juba oma eluajal leidsid jäädvustamist rohkem kui vaid üksiku artikliga perioodikas või elulooga biograafilises väljaandes. Üks esimesi oli 1934. a ilmunud koguteos „Konstantin Päts“. See oli rahva hulgas populaarne ja seda kingiti ka parimatele õpilastele, kes olid kutsutud presidendi vastuvõtule. Mõni aeg hiljem ilmus Ed. Laamani koostatud „Konstantin Päts – poliitika- ja riigimees“. Peale II maailmasõda ilmus paguluses Märt Raua kirjutatud „Kaks suurt“, 1953 Torontos, mis hiljem trükiti ka Tallinnas 1992. Selles leiab kajastamist K. Pätsi ja Jaan Tõnissoni tegevus. Tartus ilmus 1999 „Konstantin Päts. Eesti riik“. K: Pätsist on kirjutanud raamatu ka Soome ajaloo-uuriija Martti Turtola 2002. a. Ta kõrvutab selles Eesti ja Soome arengut.

Eesti iseseisva riigi esimest tegelikku juhti Konstantin Pätsi ei ole Nõukogude okupatsioon meie rahva mälestust saanud kustutada. Taasiseseisvumise järel loodi tema talus Kloostrimetsas mälestustuba. Praeguseks on need materjalid viidud Maarjamäe Ajaloomuuseumis, kus on Eesti presidentide tuba. Kloostrimetsa talu õuel on aga mälestuskivi, mille juures kogunetakse ja tähistatakse K. Pätsi sünni- ja surma-aastapäevi kui ka nimepäeva 21. mail.

Presidendi suveresidents Oru loss Toilas oli pidevalt tähelepanu all. Sõja käigus loss purustati, kuid lähedal asuvas Toila veetornis, mis nüüd on taastatud, oli mälestusnäitus. Neid on olnud mujalgi, näiteks Rahvusraamatukogus.

K. Päts oli enne sõda valitud Tallinna, Pärnu ja Narva aukodanikuks. Olid ka temanimesed tänavad. Praegu kannab Pirital olev kool tema nime, omal ajal Laste Sanatoorium. Üle Eesti leidub hulgaliselt K. Pätsi nime kandvaid puid (200 tükki).

Muinsuskaitse Selts Pärnus ja Kaitseliit ning ka Sõjahaudade Hooldeselts hoolitsevad K. Pätsi vanemate ja venna Peeter Pätsi haudade eest Pärnus.

Kunstis on K. Päts leidnud jäädvustamist nii maalilis kui ka skulptuuris esindusportreede näol. Neid õnnestus Tallinna Linnamuuseumil 1940. a hävitamisest päästa ja peita ning säilitada käesoleva ajani. Ka tema sünnikodu kohal Tahkurannas 1939. a püstitatud monumendil on tema portreereljeef. Nõukogude võimu poolt monument lõhuti, kuid peale taasiseseisvumist oli K. Pätsi monument üks esimesi, mis taastati.

Mitmete organisatsioonide ja rahva kaasabil tehti töid, korrastati ümbrus ning monument avati uuesti 1989. a. Samas lähedal asub ka kirik, kus on K. Pätsi mälestustahvel. Nii monumenti juures kui ka kirikus toimuvaist üritustest võtab rahvas rohkearvuliselt osa. Neid üritusi ja muud K. Pätsi mälestusega seoses olevaid toiminguid teostab MTÜ Konstantin Pätsi Muuseum.

Oma eluajal pälvis K. Päts mitmeid autasusid ja ordeneid. Tal oli Vabadusristi I liigi 1. järk ja III liigi 1. järk. 1940. a Eesti okupeeritud Nõukogude võim vangistas K. Pätsi ja küüditas ta koos perega Venemaale. Peale suuri vintsutusi suri ta seal 1956. a. Tema matmisikoht õnnestus tuvastada ja põrm tuua kodumaale. Ümbermatmine toimus 1990. a Tallinna Metsakalmistule, kus oli juba ammu rajatud perekonna matmispaik. See on suurem eraldiasuv küngas, kus käesoleval ajal korraldatakse tähtpäevade puhul pidulikke tseremooniaid. Vabadussõja ajal Eesti Vabariigi sõjavägede ülemjuhataja olnud kindral Johan Laidoneri nimi jäädvustati esimest korda kui 1921. a asutati kindral Laidoneri nimeline invaliidide kapital. Selle kapitali komitee tegevus koos Eesti Punase Ristiga viis lõpuks sanatooriumi rajamiseni Haapsalus, mis valmis 1937. a. Nõukogude võimu ajal kasutati hoonet edasi sanatooriumina, kuid 1980.-ndatel aastatel seoses uue sanatooriumihoone valmimisega jäi ta kasutusest välja. 1990.-ndate alguses hoone remonditi ja 1998. a asus sinna Lääne Maakohus. Kindrali mälestust hoiavad mitmed raamatud, mis temast on kirjutatud. 1934. a ilmus tema 50. sünnipäeva puhul koguteos „Kindral Johan Laidoner“, mida toimetati Ohvitseride Kogu eestvõttel. Teine koguteos meie sõjavägede ülemjuhatajast ilmus 1953. a Rootsis paguluses. Koostajaks kindrali onupoeg kolonel Villem-Leopold Saarsen. Selle avaldamine tähistas Laidoneri 70. sünnipäeva. Kogumik on koostatud 1934. a ilmunud raamatu põhjal ja lisab materjale ka järgnevast elust ja tegevusest kuni 1940. a traagiliste sündmusteni. 1993. a ilmus Eesti TA Ajaloo Instituudi väljaandena „President ja Sõjavägede Ülemjuhataja NKVD ees“. Koostaja Magnus Ilmjärv. Mainida võiks ka 1997. a ilmunud raamatut „Eesti Vabariigi kindralid ja admiralid“, koostaja Mati Õun. Tema poolt on koostatud ka Kindral Johan Laidoneri Seltsi poolt toetatud raamat „Kindral Johan Laidoner – 115 aastat sünnist“, Tallinn 1999. Selles on kajastatud j. Laidoneri kogu elu ja tegevus, vangla-aastad kaasa arvatud.

Johan Laidoneri nime andmisest linna tänavatele või platsile on tänini kasutusel ainult Viljandis olev kindral Laidoneri nimeline plats.

Vabadusristi Vendade Ühenduse Viljandi osakonna eestvõttel otsustati tähistada monumentiga kindrali sünnikodu. Selle pidulik avamine toimus 1937. a. 1940. a nõukogude okupatsiooni ajal see lõhuti. Kuid Viljandi Muinsuskaitse Seltsi algatusel hakati tegema eeltöid samba taastamiseks. Sellesse töösse lülitus hulk inimesi ja saadi nii kaugele, et 1990. a 9. septembril avati taastatud monument uuesti. Teine mälestusmärk kindral Johan Laidonerile on ratsamonument, mis asub Viljandis, avatud 2004. aastal.

Viljandi linn ja vald on Johan Laidoneri nimetanud oma aukodanikuks juba 1934. a.

Kuna J. Laidoneri sõjamehe karjäär algas juba Vene tsaaririigis, siis oma eduka tegevuse eest pälvis ta mitmeid autasusid ja ordeneid. Vabadussõja juhtimise eest omistati talle Eesti Vabariigi poolt Vabadusristi I/1. ja III/1. Ta oli tegev ka rahvusvahelises diplomaatias, siis selle eest sai ta mitmetelt välisriikidelt ordeneid ja medaleid. Tema autasude kogu õnnestus okupatsioonivõimude eest päästa W. Saarsenil, kes saatis selle Soome kaudu Rootsi ja hiljem USA-sse. Praeguseks on autasud tagastatud Eesti Vabariigile ning on praegu hoiul Eesti Panga hoidlas.

Johan Laidoner on pälvinud aunimetusi ka teaduse vallas: Tartu Ülikooli audoktor 1928. a, Tehnikaülikooli poolt 1938. a ja Teaduste Akadeemia auliige 1940. a aprillis.

Oma elu viimased 13 aastat pidi J. Laidoner veetma Nõukogude võimu poolt represseerituna Vene vanglates. Viimase aasta oli ta Vladimiri vanglas, kus ta suri 13. märtsil 1953. Tema täpne hauakoht on tuvastamata, kuid Vladimiri linna kalmistule viidi Eestist mälestustahvel ja kinnitati väravale 12. veebruaril 1999. – kindrali 115. sünni-aastapäeval. Eestist oli mitmeliikmeline delegatsioon, kohal olid ka mitme riigi esindajad ja tseremoonia oli pidulik.

Käesoleval ajal on kõige tähtsam ja ulatuslikum Johan Laidoneri mälestuse säilitamise koht Viimsi mõisas Tallinna lähedal. Seal asub tema nime kandev muuseum. See oli ka tema ja ta perekonna viimane elukoht. Edaspidi loodetakse sellest välja kujundada Eesti Sõjamuuseum.

Üle Eesti asuvad mälestised näitavad, et rahvas ei unusta K. Pätsi ja J. Laidoneri. Neid peame tutvustama ka meie maad külastavatele inimestele, et nad mõistaksid, kelle poolt, millal ja kuidas on pandud alus Eesti oma riigile.

Kaheksas asi ehk seltsi ruumidest Kalle Kesküla

Saab juba 3 aastat, kui oma 7 asja listi riputasin ja mere taha kadusin. Üks asi aga jäi tookord ütle mata. Jutt on seltsi ruumidest ehk probleemist, mis pole lahenduseni jõudnud ei Harri, minu ega Raivo ajal.

Enne sõda oli see asi vist lihtsam. Eesti Eugeenika ja Genealoo gia Seltsi juhatus e ruumid olid Tartus Gildi 8, Tallinna osakonna kontor töötas Pikk 6-1. Sugukondade uurimise büroo aga asus otse ajalooarhiivis Liivi 4.

Nõukogude võimu poolt keelustatud seltsi varad ja arhiiv anti 3. detsembril 1940 üle Loodusuurijate Seltsile. Harri Talvoja ja Jaks Lankots tegid pärast seltsi taasloomist 1990 katse midagi tagasi saada, ent tagajärjeta. Ka

uute ruumide hankimine ei õnnestunud ei Paides ega Nõos. 1993 leidis Tõnu Tammar kogunemiskoha seltsi Tallinnas elunevate liikmete jaoks Lasnamäel Katleri Põhikoolis, seal oli 7 aastat ka seltsi raamatukogu, mikrofilmid ja muu vara. Helgi Onno meenutas seda kui “vana head Katleri aega” (vt Kus on olnud seltsi “kodu”, PL46), mil kõik mahtusid ära ühte klassiruumi.

Ometi arenes selts ka tol ajal. Tartus 1991 ja Viljandis 1993 loodud osakondade eeskujul formeerus 1995 seltsi osakond ka Tallinnas, ruumide probleem aga laienes teistesegi linnadesse – oma kodu hakati otsima nii Tartus, Viljandis kui ka Pärnus (Pärnu osakond sündis 1996). 1997 oli seltsi neljas osakonnas kokku juba 200 liiget, sobiva kogunemiskoha leidmine oli proovikivi iga osakonna

eksistentsile. Et Katleri kogunemistel sai kõik asjad ära ajada (Helju Linder laenutas mikrofilme, Viivi Livalent raamatuid, juhatus e liikmed olid kord kuus kättesaadavad kõigile, sh teistest osakondadest kohalesõitnuile), polnud ka ruumide küsimus väga terav.

Raamatukogu ja arhiivi ruumide küsimus aga jäi. Harri Talvoja rääkis sellest kui seltsi valuprobleemist maikuu 1997 Kolu kõrtsis jalga puhates pärast Vabaõhumuuseumi vaatamist (siis käidi jalgsi ilmael uue distamas, Tallinna osakonna esimene bussiga ekskursioon oli mais 1998, korraldasin seda 30 krooniga inimese kohta).

10. juubelile läks selts vastu 250-liikmelisena. Näitusele ja juubelikonverentsile järgnenud Tallinna osakonna kogunemiseks aprillis 2000 tuli Katleri koolilt aulat paluda, et seltsi liikmeks astuda soovijad ja senised liikmed ära mahuksid. Oluliselt kasvas ka Viljandi osakond. 2001. a ületas seltsi liikmete arv 400 piiri, pooled neist kuulusid Tallinna osakonda.

Minu ja Ants Roometsa esimene mure oli uue koha leidmine Tallinna osakonna kogunemisteks, sest meie 5-liikmeline meeskond valiti täies koosseisus seltsi juhtima ning uute juhtide leidmine Tallinnale ei õnnestunud koheselt. Õnneks kasvas mitte ainult liikmete arv, vaid ka seltsi autoriteet. Küsisime läbi mitu asutust Tallinna kesklinnas, et pikka sõitu Lasnamäele vältida. Ajaloo Instituut Rütli tänaval võttis meid esimesel katsel oma katuse alla. See rahaldas enamikku kohalkäijaid ja mõjus teatava tunnustusena ka seltsi sisulisele tööle ajaloo uurimisel. Instituudi direktor Priit Raudkivi nimetas meid kolleegideks.

Seltsi seifid, lugerid, mikrofilmid, raamatukogu ja arhiiv tuli ka Lasnamäelt kesklinna ära tuua. Ajaloo Instituudis selleks ruumi polnud, küsitud sai mujaltki. Aga kus häda kõige suurem, seal abi kõige lähem. Pille Mäeranna korraldatud juubelinäitus jättis hea mulje mitte ainult külastajatele, vaid ka majaperemeestele Teaduste Akadeemia raamatukogust Rävala puiesteel. Samas majas töötab seltsi aktiivne liige Helje Kannik, kelle tagasihoidlik osalemine aitas siluda nii mõnegi nurga, mis raamatukogu juhtkonnaga rääkides nii sujuvalt lahenenud poleks. Pean silmas eeskätt meie avariulit baltika osakonnas ehk kõige auväärsemas ruumis selle raamatukogu katuse all üldse; osakonnajuhataja ilmselt poleks päri meie varanduse valvamise ja eksponeerimisega, kui meie raamatud Helje otsese hoole all poleks. Siinkohal on õige tänada Heljet ja välja öelda ka see, et meie seif mikrofilmidega sai sellesama baltika osakonna tahatuppa raamatukogu direktori Anne Valmase soovitusel ja asedirektori Aili Normaku kaasabil küll sisse toodud, aga praegu oleks paras aeg mikrofilmid osakondade vahel laiali jagada. Saaga projekti areng kahandab oluliselt mikrofilmide kasutajate ringi, mistõttu see asendamatu allikmaterjal muutub paratamatult teisejärguliseks. Arvutikasutajate tihedus aga on Tallinnas kõrgem kui maal, seetõttu oleks otstarbekas ka mikrofilmid maale viia. Saaremaa kogemus ütleb, et aastaga on lisandunud kümneid filmilugejaid, Saaremaa Muuseumi raamatukogus aga võib trehvata ka pealinna saarlasi.

Tänaseks on Ajaloo Instituut ja Akadeemiline Raamatukogu ühinenud Tallinna Ülikooliga, saatus on meie valikuid toetanud. Et saatus soosib tugevaid, siis... arutame asja edasi.

1. Oleme endiselt mingi nähtamatu nabanööriga Siseministeeriumi küljes. Meie seltsi sünniaht on Perekonaseisuameti peadirektori käskkiri 1990. aastast, täna kuuluvad MTÜd Siseministeeriumi haldusalasse. On ka katusorganisatsioonid (Vabaharidusliit, Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit), mis kirju saadavad ja makse koguvad.
2. Paarisaja liikmega Eesti Kodu-uurimise Selts sai tuule tiibadesse nõukogude ajal ja elab normaalselt ka praegu. Neil on Teaduste Akadeemia katuse all nii oma ruumid, palgalised ametikohad kui rida riigieelarves. Mille poolest EKUS parem on kui EGeS?
- Olen pigem kodu-uuriija (üks raamat valmis, teine teoksil), aga eelistan meie seltsi seltsielu ja paremat juhtimiskorraldust. Miks Eesti Genealoogia Seltsil ei võiks olla paar ruumi ja paar töötajat riigi rahakoti arvelt?
3. Siseministeeriumilt seda küsida oleks asjatu. Me lõhkusime nende infomonopoli, jõuministeeriumi alistumine mittetulundusühingule vajab aega haavade lakkumiseks. Sügav kummardus Riigiarhiivile jt mõttekaaslastele selle ajaloolise võidu sepiitsemisel ning kaasaegse juurdepääsu loomisel genealoogia allikatele!
4. Paras aeg on koerasabast üle saada. Saatus sidus meid Tallinna Ülikooliga, see on kindlasti parem kui Teaduste Akadeemia. Eesti teadus sündis ülikoolis (muidugi Tartu Ülikoolis), seal töötas ka meie seltsi eelkäija. Need ajad on tagasi tulnud.
5. Tallinna Ülikooli koondub pealinna potentsiaal ja rahalised vahendid. Meie esindusürituse teine järjestikune kohavalik on samast paradigmast. Jaan Tagaväli korraldatud konverents oli samm edasi võrreldes minu poolt korraldatuga, selle läbiviimiseks tasuta antud konverentsisaal aga omakorda kindel märk ülikooli jätkuvast toetusest meie tegemistele.
6. Järgmise konverentsi peakorraldaja võiks olla juba seltsi palgaline peasekretär, kellel kontor sama ülikooliga ühe katuse all Narva maanteel.
7. Minu kaheksas asi ei pretendeeri saama seltsi esimeseks asjaks. Tänapäeval eest asja üle jälle mõtteid vahetada – mitu pead on mitu pead, meil kokku üle poole tuhande pea.

Uusi raamatuid.

EESTI VABADUSSÕDA KOOLIPOISTE SILMADE LÄBI. Kindral Laidoneri Seltsi väljaanne. 2005. Koolipoisid uurivad koolipoiste võitlusi.

Alo ja Ülo Sirp. **ÜKSNURME MÕIS ja TEMA KÜLAD.** MTÜ Metsanurme. 2005

Raamatus on käsitletud küla muinasaega, mõisa ja külade kujunemist minevikust kaasajani, Antropoffide suguvõsa Eestimaal ning nende maavaldusi.

IISAKU LOOD. Iisaku Muuseumi Sõprade Seltsing 2005.

“Muistend teab jutustada, et pärast laastavat sõda olnud Iisaku ümbrus inimtühi. Pääsenud ainult üks mees, kes end kogu sõja aja tühjas kaevus varjanud. Ta leidnud valge hobuse ja sõitnud sellega endale naist otsima. Sirtsi soo pealt leidnudki endale ühe vanatüdruku. Mehe nimi olnud Iisak ja tema järgi hakatudki kohta Iisakuks nimetama. Ümberkaudne rahvas olevat aga kõik nende järeltulijad.”

Raamatus on juttu näitemängude tegemisest, koorilaulust ja rahvameditsiinist.

Sirje Pallo. **EESTI PEREMÄRGID.** Tallinn 2006.

Eessõnas on M. Kampmanni ütlus 1905. a ”Lindast”. „Kusagil ei leia meie, et kahe rannamehe märgid ühtemoodu oleksivad ja segadust sünnitaksivad. Mitmekesisus nõuab aga iseseisvust ja võimsat mõttekujutust ehk fantaasiat. Tõepoolest seisabgi õuemärkide suurem tähtsus meie kohta selles, et nende abil esivanemate mõttekujutust joonistamises ja graphilises luules tundma võime õppida. Sellepärast võime nad kui vanade eestlaste vaimusünnitused vanavara hulka lugeda.”

Kuna alates veebruarikuu keskelt on meie tähelepanu pööratud näitusele Võrus ning lootusele luua seal uus osakond, esitame kimbukese mälestusi 20. sajandi I kümnendi Võru linnast. Helgi Onno leidis need oma isa-ema kirjade pakist. Kirjad on kirjutatud 1970.-80. a-tel Robert Linna (Lina) (1893-1995) ning kirjaviis on muutmata.

SAIANASE "LÄTI-ANNE" müügilaud VÕRU turul. Tsaariajal oli igal teisipäeval ja reedel Võru turul turupäevad, kus teiste turukaupmeeste müügilaudade kõrval oli ka "Läti-Anne" saide müügilaud. "Läti-Anne" läks hommiku vara pagariärisse ja ostis sealt eelmisel päeval müümata jäänud vesikringleid ja prantssaiu, mida talle müüdi hinnaalandusega. Maamees kui oli turul omast kaubast lahti saanud, pidas alati meeles, et enne kodusõitu tuleb ka lastele saiu, eriti vesikringleid osta, mida ta ei läinud pagariärist ostma, vaid ostis samast turult "Läti-Anne" käest.

Kord tuli minu ema turult ja jutustas, et täna tegi turul "Läti-Anne" suurt kisa ja kära, tema müügilaualt oli talumehe varss võtnud vesikringli mille üle Anne hakkas kisama ja varssa taga ajama. Kui varsa peremees oli "Läti-Annele" ühe kopika vesikringli eest ära maksnud, rahunes ka saianaine.

VEEL VESIKRINGLITEST.

Mäletan seda aega Võrus, kui olime noored mehed ja suveööl meie ikka veel pargis jalutasime, astusime Kreutzwaldi tänavapeal asuvasse pagariäri töökotta sisse ja otsime sooje vesikringleid. Võru noormehed kandsid tol ajal jalutuskeppe, millel ei puudunud ka hõbemonogrammide peal, mis saadud kingitusena vastastikku omavahel, siis harilikult vesikringlid pistime jalutuskeppide otsa ja võtsime õlale.

Kui siis nende vaiadega astusime tütarlapse akna alla, võisime kindel olla, et see tüdruk oma akna avas ja kellega ka juttu ajasime ja vesikringleid jagasime.

Kui ma algkoolis käisin ja isa mulle kooli andis kaasa saiaarahaks ühe kopika, siis selle eest ostsin meie koolitädilt vesikringli. Kringel oli kuidagi vintske aga maitsev ja süüa sai seda pikemaks ajaks kui mõnd teist saia. Võru suuremate pagariäride juures töökodades küpsetati saiu ainult ööseti, et "sakstel" hommiku kohvi juurde oleks anda alati värsket saia.

MASKEPIDU VÕRU "KANDLES". Kord sügisel oli Võru "Kandles" maskepidu. Kell võis olla 11 õhtul, oli parajasti tantsu vaheaeg, kui kuulen daamidetoa ukse juures suurt kisa ja ühe naise kriiskavat häält. Vaatan daamide toast tuleb välja Rosalie Hielo, Võrus tuntud seltskonna tegelane ja tal on kraest kinni haaratud Julius P, kes oli end maskeerinud vana naiseks. Rosalie karjus: kus on korrapidaja kus politsei?

Küll Julius siis rabeles, et lahti saada Rosalie rusika haardest, aga naise käsi oli tugev ei andnud järele, viimati siiski rabeles ta Rosalie haardest lahti ja ruttas einelauda. Läksin ka mina sinna, et teada saada millest see kära. Tuli välja, et Julius vedas kihla kõrtsi leti ääres meestega, kes talle rääkisid, et mis maske sa oled, sind tuntakse kohe ära, et sa ei ole naine. Sellele vaidles Julius vastu, et ta võib daamide WC-s ühe augu peal (seal oli 2 auk) istuda tervelt 15 minutit ja keegi ei tunne teda ära. Aga Rosalie oli teisel arvamusel, tundis ta ära ja tiris augu pealt maha ja daamide toast välja. Seega kaotas Julius oma kihlveo. Ta siis rääkis: "Ma ei uskunud, et ühel naisel võis olla nii tugev käsi, kui sellel naisel."

KOLME ILMA VEERE PEALT

Ilona Aim

Algus PL 10(47)

Vastseliina kihelkond kannatas raskesti Eesti Vabadussõja ajal. Detsembris 1917. a tulid kihelkonda punased, kes löödi veebruaris 1918. a sakslaste poolt välja. Kohe peale sakslaste lahkumist tulid valgekindral Bulak-Balahovitši väed, kes taganesid Pihkvast üle Vastseliina Võrru. Venelased olid kohalike elanike vastu toored - rekvireeriti omavoliliselt vilja ja võeti pantvange. 1918. a detsembris jõudsid Vastseliina uuesti esimesed punaste salgad. Kuulutati välja mobilisatsioon, millest rahvas püüdis eemale hoida. 1919. a veebruaris taganesid punased Marienburgi poole, aga kuna eesti vägesid kannul ei olnud, siis rööviti 10 päeva Vastseliina ümbruskonda. 15.02.1919. a organiseeriti Kaitseliit. Märtsis langes Vastseliina punaste kätte. 1919. a aprilli lõpus asuti punaseid lõplikult välja tõrjuma. 13.-16. maini käisid veel võitlused Möldre lähemas ümbruses. 27. mail algas omade pealetung Missole. See oli neljas Misso vabastamine selles sõjas. Ühe vabastamise järel jäi vaenlastest maha kinniajamata haud 38 ilma kohtuta mõrvatud talumehega. Taganedes tegid punased koletuid veretöid. Eriti kardeti läti punaseid kütte, kelle vereteod olid võikamadki kui venelastel. Sõjategevuse tagajärjel põlesid pooleldi maha Hürsi, Pedēja, Pältre ja Kirikumäe külad. Peaaegu kogu kihelkonna lõunapiirkond rööviti paljaks, suurem osa külasid purustati osaliselt. Misso vald kannatas rohkem kui ükski teine Võrumaal.

Möldre küla käis lühikese aja jooksul käest- kätte koguni 16 korda. Punaste kaks kahurit oli paigutatud otse Peeter Linnase talu õue. Hoov olnud tühjades mürsukestades üle külvatud. Näiteks olnud pere ühe lahingu ajal kivilaudas varjul, kui mäe taga Tika külas varjasid ennast punased ja talust teisel pool Härmani külas olid valged, kelle suurtükitali oli otse üle kivilauda. Kahurid olid aga valesti rihitud ning mürsud punasteni ei ulatunud, vaid kündsid üles maja taga oleva mäekallaku. Pärast lahingut leitud lauda katusealuses olnud heinte seest mitu lõhkemata mürsku.

Peeter Linnase ajal kogus talu jõukust. Maad oli 53 ha. 1910. a ehitati suur maakividest laut, mille eest tasuti kuldrubladeaga. Tsaaririigi kokku varisedes jäi panka tohutul hulgal raha. Ka koju jäi kasutuks vähemalt 10 cm pakk raha, nende hulgas isegi paar 500-rublalist. Talus oli põllutöömasinaid, paarkümmend lehma, mitu hobust ja kahehobuse-vedruvanker. Peeter Linnase maja oli esimene ümbruskonnas, mis endale kemmergu sai. Siiani

olid inimesed käinud suvel põllu peal asjal, talvel laudas. Ümbruskonnast käidi Peetri imeehitist kaemas ja pead vangutamas, et mees on lolliks läinud. Mitmel korral 20-ndatel käisid talus öösel vargad, viidi tühjaks nii vilja- kui ka riideait. Viimastest varastati ka kogu Marie Linnase veimevakk.

Kord jäi karjakoer marutaudi ning hammustas kõiki lehmi peale vana juhtlehma. Kõik parkümmend lehma hukati ja maeti metsa alla. Minu isa mäletab, et tema lapsepõlves räägiti kodus palju marutaudist ning sellega seotud juhtumustest ning isa lapsepõlve kõige suuremaks hirmuks oligi marutaudis koer. Kunagi ammu oli ka sealkandis üks noor tüdruk marutaudi jäänud. Ta suleti rehielamusse ning anti tillukese akna kaudu süüa-juua. Ta nutnud ja palunud, et ta lahti lastaks, kuid õige pea hakanud samuti suust vahtu välja ajama ja surnud.

Üldiselt armastati tolle aja peredes õhtuti rääkida igasuguseid seletamatute nähtustega pikitud lugusid, kuid Linnase peres neid eriti ei räägitud. Tihti räägiti esivanematelt kuulnud jutte kunagisest hundiuputusest Eestimaal. Hundid olnud väga maiad karjakoerte peale. Talurahva koerad ei olnud eriti suurt kasvu. Põlvest põlve räägiti ühest eriliselt suurest koerast, kes ühtegi hunti ei kartnud ning kellel oli kaelas kidadega sepiatunud võru. Ükskord olid hundid siiski selle suure koera sisse piiranud ning ära murdnud. Kui Peeter Linnas veel noor mees oli ja Pullipõdral elas, oli ka nende peres üks suur karjakoer, kes hunte ei kartnud. Tol kaugel ajal, kui hundid tihti karja ründasid, karjusid karjased hunti nähes luust ja lihast läbikäiva kileda häälega „juõõõ!!!“, mis oli kilomeetrite kaugusele kuulda, et abiväge kutsuda. Karjakoerad kartsid hunte, aga Linnase suur koer tormas ka võõraste karjaste hääle peale alati sündmuskohale.

Hundid trügisid talvel ka lausa talu hoovile. Ükskord, veel Pullipõdral, haukunud karjakoer meeheitlikult õues. Peeter paotanud välisust ja koer tuisanud kui välk ta jalgevahelt sisse, kuid hunt jooksnud hooga vastu ust püsti.

Kord öösel sõitis Peeter Linnas veskilt koju. Oli hilissügis, lund veel ei olnud, tee oli porine, hobune läks ise ja Peeter tukkus kottide otsas. Järsku hüppas mingi tume kuju vankrisse Peetrile kaksiratsa peale ja ütles: “Selle hobusega sa enam ei sõida!” Juhuslikult jäi aga Peetri parem käsi koos piitsaga vabaks ning ta virutas ootamatult hobusele paraja siraka. Hobune kargas suurest ehmatusest kahele jalale püsti ning pistis tuhatnelja kihutama. Röövel aga kaotas ootamatust tõmbest tasakaalu ja plärtsatas üle vankri ääre porri.

Ühel talvisel õhtul tuli Peeter Linnas hobusega kusagilt kaugemalt. Koduni oli veel jäänud 2 km, aga ta otsustas korraks Pältre kõrtsi sisse astuda. Tol ajal luusisid kõrtside ümber ringi hobusevargad, aga Peeter otsustas olla kaval ja võttis ohjad läbi avatud akna enda kätte. Varas oligi platsis, löikas ohjad läbi, nii et Peetrile jäid ainult jupid pihku. Kui asi avalikuks tuli, oskasid väljas olnud mehed öelda, et keegi oli just Pihkva-Riia kivitee poole sõitnud. Peeter sai mõned mehed punti ja hakati teise hobusega varast jälitama. Kuuvalgel ööl oli näha, et varas keeras maanteele jõudes Pihkva suunale. Tagaajajatel tuli pähe kaval mõte joodikuid mängida ning nõnda löidki nad laulujoru lahti. Asjast oligi kasu, sest varas võttis kohe tempot maha ja laskis lõpuks “joodikud” möödagi. Hobune aga keerati risti teele ette. Varas hüppas saanist maha ja üritas põgeneda, hulgakesi püüti ta aga kinni, anti tappa ja viidi vallamajja.

Peeter olnud ka üsna põikpäine. Kord enne jõule sõitnud Peeter Võrru süldi jaoks seapead ostma, kuid teda ei rahuldanud sealne hind. Kuulnud, et Tartus saab seapea parkümmend kopikat odavamalt kätte, sõitis ta hobusel sinna (üle 100 km) ja tõi hoopis sealt seapea ära.

Peeter Linnas oli uhke mees. Kord oli ta kusagil pulmas. Algas “pruudipõlle paikamine”. Üks parajalt nokastanud vaesevõitu sugulane viskas kõikide nähes suure rahatahe. Ka Peeter ei tahtnud kehvem välja paista ning viskas veidi suurema. Järgmisel päeval olnud tal suurustamise pärast hirmus kahju olnud, kuid kaineks saanud vaene sugulane ägas terve päeva kummuli vankris.

Kord käis Peeter kusagil pulmas. Nagu alati, magati kas küünis või aidas ning kuna viina oli ka parasjagu võetud, siis Peeter ei tundnudki, kuidas noored olid öösel tema uhkesse halli habemesse „hunni“ (vurri) lasknud. Hommikul ärgates osutus selle habemest kättesaamine ilmvoimatuks ning kogu pulmaseltskonna kahjurõõmuks tuli habe kohapeal maha ajada...

Jätkub

Uuritavate nimede andmebaas Harry Tuulik

Meie seltsi 15. juubeliaasta ja selle tippsündmus, 12. novembril 2005. aastal läbiviidud teaduslik konverents, on tänaseks juba ajalugu. Ajaloo killukesteks on saanud ka seal esitatud ettekanded, sealhulgas allakirjutanu ülevaade meie ühisest loomingust – uuritavate nimede andmebaasist. Konverentsil esinemiseks püüdsin teha andmebaasi hetkeseisust võimalikult põhjaliku analüüsi, tuues välja mitmeid arvandmeid ja mõningaid mõtteid ning järeldusi seejuures. Et andmebaasi edasi arenedes need andmed kiiresti vananevad ning et need ei jääks vaid kord väljaõelduna laiemale üldsusele paberkandjal fikseerimata, olgu need järgnevas artiklis kokkuvõtlikult veel kord ära toodud.

Andmebaasis on praegu 5750 kirjet. Kuna paljud nimed esinevad erinevas kirja-pildis ning sama nimi on uuritav mitme seltsi liikme poolt, siis võiks lugeda, et meie seltsi liikmete poolt on andmebaasi andmeil uuritavad umbes viis ja pool tuhat algnime. Kahjuks ei järgnenud minu üleskutsele eelmisest kevadperioodist, võimalusel täiendada oma nimedega andmebaasi, enamik Tartu ja Viljandi osakonna liikmeid, seetõttu loen meie tegelikult potentsiaaliks (eeldusel, et need nimed ikka kunagi meie andmebaasi jõuavad) ligi kuus ja pool tuhat nime. Et praeguse Eestimaa alal pandi omal ajal ca 80000 priinime, seega on meie seltsi liikmete poolt uurimisel umbes 7% neist. Näiliselt suurte arvude taustal toob see viimane arv meid kenasti “maa peale”, ehk teisisõnu oleme oma andmebaasiga veel ikka päris alguses. Mis teiselt poolt tähendab ka seda, et enamike kihelkondade puhul on tõenäosus leida seltsikaaslast sama nime uurimas veel päris kasin. Erinevate kihelkondade vastu tuntakse huvi kokku 1570 korral, seega iga uurija tegeleb keskmiselt ligi 3 kihelkonnaga. Keskmiselt on iga seltsi liikme kohta uurimisel umbes üheksa nime. Kui aga jätta kõrvale kümne edukama uuriga andmed, kelle tegevus ületab kaugelt oma suguvõsa uurimise raamid, siis seitse nime. Nende andmetega võime anda ka keskmise uurija kuju: ta tegeleb usinasti seitset eri nime kandvat vaarvanemate põlvkonna uurimisega, mis on pärit kolmest eri kihelkonnast.

Kui vaadelda suguvõsaurimise intensiivsust kihelkonniti uurijate arvu järgi, siis kordub viie aasta tagune pilt, kus kõige enam uuritavad on eelkõige kunagise Sakalamaa kihelkonnad. Uuritavate nimede arvu järgi, mis peaks uurimise intensiivsust paremini iseloomustama, on pilt aga sootuks teine. Ja kui asetada kõrvuti mõlema järjestuse TOP-10, oleks pilt selline:

Viljandi	40	uurijat	Kihelkonna	283	nime
Paistu	37	“	Harju-Madise	249	“
Suure-Jaani	36	“	Tarvastu	226	“
Helme	32	“	Pärnu-Jaagupi	199	“
Pilistvere	30	“	Kullamaa	195	“
Türi	29	“	Jüri	160	“
Tarvastu	28	“	Paistu	159	“
Põltsamaa	27	“	Viljandi	132	“
Halliste	27	“	Kaarma	122	“
Kose	25	“	Helme	118	“

Ühelt poolt saab ka siit kinnituse arvamusele, et mitte kõik Viljandimaal elavate uurijate nimed ei ole jõudnud meie andmebaasi. Teiselt poolt on selle põhjuseks üksikute tipp-uurijate väga suur panus mõnede kihelkondade osas (Harju-Madise, Pärnu-Jaagupi, Kullamaa). Ja nende TOP-10 on:

Tiina Tafenau	444	nime	Kalle Kesküla	129	“
Raivo Maine	304	“	Aldur Ruumet	117	“
Viivi Liventaal	197	“	Väino Mäe	104	“
Elmu Rukki	181	“	Ilme Klementi	80	“
Harry Tuulik	149	“	Virve Orav	78	“

Praegu on uuritavate nimede arvu poolest esikohal Eestimaa kõige läänepoolsem kihelkond - Kihelkonna. Kuna kihelkonnas pandi omal ajal ca 800 nime, tähendab see seda, uurijate vaateväljas on neist umbes üks kolmandik. Pilt läheneb siin juba sellele, kuhu me oma andmebaasiga tahame jõuda. Siin ei ole mitme erineva uurija (neid praegu 22) uuritavate nimede kokkulangevus mingi haruldus. On terve rida nimesid, millest on huvitatud isegi kolm ja enam uurijat. On kogetud ka seda, et taolise uurimistiheduse puhul üleminek ühelt suguvõsalt teisele kaasaegsete suguvõsaurimise arvutiprogrammide abil ei ole mingi probleem. Selline olukord sai aluseks ideele alustada kõigi aegade elanike koondandmebaasi loomist, niipalju kui neid erinevate uurijate andmekogudesse on jõudnud. Taoline pilootprojekt on Kihelkonna juhtuurijate poolt juba käivitunud, kaugema eesmärgiga laiendada seda edaspidi kogu Saaremaa koondandmebaasiks.

Olukorras, kui andmebaasis on veel ainult alla 10% kunagi pandud nimedest, ja ikkagi on väga paljud seltsi liikmed leidnud selle vahendusel omavahelise kontakti, siis ilmselt on uuritavate nimede andmebaas oma olemasolu õigustanud. Arvestades ka muid arenguperspektiive peaks selle täiendamine ka edaspidi olema igati mõttekas.

Juba pikka aega lamas toimetuse sahtlis Jüri Pilli allpooltoodud kiri.

ÜHEST EESTIKEELSEST LAUSEST.

Umbes aasta tagasi, olles koosolekul Rüütli tänaval, kuulsin ühe meie seltsi liikme suust sellise lause: “Sõida tasa üle silla”, nagu oleks see lause olnud ilukõne võistluse eestipoolne lause. See on aga minu arvates vale. Kus on selles lauses “r” täht, tänu millele võitis ilukõne võistluse Itaalia.

Umbes 50 aastat tagasi kuulsin oma tädi (sünd 9.09.1909) käest sellise lause – “Sõida ruttu üle silla”. Ka loogiliselt võttes on lause õige, sest iga sild kujutab endas mingit ohtu – seega tuleb sild ületada kiiresti. Mina ise pole Eesti koolis käinud, seepärast ootan teistelt selgitusi.

.....
Nüüd lõpuks leidsin kirjanduses lühipala selle lause kohta. Nimelt “Sakala kalendris 2006” rubriigis “Tõsist, naljakat ja kasulikku läbi aegade” on kirjutatud:

Tuntud eestlasest fotograaf Tiit Vesilind, kes on maailmas palju ringi rännanud, on kunagi öelnud, et maailma ilusaim keel on eesti keel, siis portugali ja siis tahiti keel. Ühe legendi järgi on eesti keel 1920. aastail aset leidnud keelevõistlusel saavutanud itaalia keele järel hoopis teise koha. Mõte eesti keele erakordsest ilust ulatub veel kaugemalegi aega. 1815. aastal kirjutab kirjamees Johann Wilhelm Ludvig von Luce, et eestikeelne lause “Mine tasa üle silla” kõlab mahedamalt kui hispaania keel. Võimalik, et sealt sai alguse muistend. Nagu oleks peetud mingi keelte võistlus ja nimetatud lause toonud eesti keele sel võistlusel kõrgele kohale. Kui aga selline võistlus kunagi võimalik oleks, siis võiks see päris põnev olla. Ainult kust küll otsustajaid leida.

.....
No nii, kulla Jüri, selle jutu järgi hinnatakse just keele mahedust, mitte põrisevat r-i ja “tasa” tähendab samuti ohutumast silla ületamist. Kui aga vastata Sakala Kalendri viimasele lausele, siis otsustajad peaks küll olema mõnelt teiselt planeedilt, nt Marsilt. (A. Roomets)

Helje Mägi elutööst

Ants Roomets

On kujunenud heaks kombeks, kui mõni seltsi liige lõpetab oma suguvõsa uurimise ja paneb nagu öeldakse “töö kaante vahele” - siis kingib sellest ühe eksemplari seltsi arhiivile ning see saab pandud Baltika osakonnas meie avariilule kõigile tutvumiseks. Sageli saab seda nimetada isegi elutööks. Viimati tutvustasin meie lehe 7. (44.) numbris, 2005. aasta veebruaris Helju Linderi uurimust. Kuna on loota paljude tööde lõplikku vormistamist, võiks “sünnitada” lehele uue rubriigi nende tutvustamiseks. Selleks ootan rubriigi pealkirja pakkumisi.

Seekord tutvustan pr. Helje Mägi tööd „Kranfeldide sugupuu lugu” (1845-2005). Kaunilt kujundatud raamatut üle andes ütles proua – siin on minu suguseltsi 5 põlvkonda sees. Raamatu sissejuhatus kõlab: „Alustasin sugupuu uurimist mõned aastad tagasi, mil eelmise põlvkonna liikmete sünniaeg jääb juba 19. sajandisse. Kõik nad on juba manalateed läinud. Sellest on kahju, sest kahe eelmise põlvkonna liikmeilt (isa, ema, vanaisa, vanaema) oleks saanud rohkesti teavet eelmiste põlvkondade kohta.

Tõsi, kui mõelda, kui palju oli neid põlvkondi enne meid ja kui palju veel tuleb pärast meid, siis tundub meie eluiga vaid ühe silmapilguna nende paljude põlvkondade vahel. Seepärast pean tähtsaks nende kadunud põlvkondade mälestuste jäädvustamist tulevaste jaoks, mida ma Kranfeldide suguvõsa uurimisega ka taotlesin.”

Eessõnas on Helje Mägi kasutanud M. Kampmaa ja V. Rehemaa mõtisklusi ja need kõlavad järgmiselt: „Eestlaste heaks iseloomujooneks peeti usku, töökust, virkust, hoolsust, säästlikkust, tahtekindlust, ettevaatlikkust, kainust, vahvust, truudust, südameheadust, ka pärast auahnust ja kuulsusejanu. Üldiselt ei sallitud aplust, kergest meelt, silmakirjalikkust ja kodumaa salgamist. Arvati sedagi, et välised kombad varjutavad sisemisi tundeid. Mõisakommete tõrjumine oli teataval määral eestlase eneseuhkuse avalduseks. Välised õrnuseavaldused olid eestlastele vastuvõetamatud, armastusest kõval häälel ei räägitud. Eriti pahelised omadused olid varastamine, kiimalus, umbusaldus, kahtlustus, kurjus ja õelus.

Iseloomu parandamiseks leiti, et kõige tähtsam on kasvatus, vanemate hea eeskuju, iseloomu harimine, kohustuste täitmine. Suurt tähtsust omas pärilikkus, samuti iseloom ja temperamendi tüüp.

Peamiseks lähtedevõiks on „ela ise ja lase teistel ka elada.”“

Igal inimesel on üks varandus, mida kellelgi teisel ei ole – see on ta oma elu ja elukogemused. Aeg, millal ta on olnud, töö, mida ta on teinud. Iga inimese eluaeg ja elutöö on osa eesti rahva eluloost. Nii nagu inimesed elavad edasi oma lastes ja elutöös, puudes või lilledes, mida nad on istutanud, majades, mida nad on ehitanud, noorematele jagatud teadmistes ja oskustes, nii elavad nad oma mälestustes, oma eluloos.

Lõpusõnades ütleb Helje Mägi, et sugupuu uurimine ei saa kunagi olla lõplik. Elu läheb edasi, tänasest saab eile, olevikust minevik, minevikku jäävad kunagi kõik, nii inimesed kui ka sündmused. Noortele soovitan ma juba praegu hakata tegema märkmeid oma perekonna ja lähedaste kohta. Dateerige ja varustage kommentaaridega kõik fotod ja filmid. Need, praegu tühistena tunduvad materjalid, võivad kunagi saada kullastki kallimaks. Aga ainult mälestustest ei piisa. Tore on lähemaid ja kaugemaid sugulasi ka silmast-silma näha, missugused me oleme, kui palju meis on ühist, kui palju erinevat. Selleks on tarvis tulla kokku. Loodan, et see soov saab teoks minu nooremate sugulaste käe läbi.

Peale eelpoolöeldud kiidusõnade selle töö kohta tahan ma rõhutada seda sama dateerimise küsimust. Heljel on iga lehekülje allääres toodud sellel leheküljel oleva info allikad. Täname toimetuse poolt autorit ja loodan, et meiega ühinevad ka teised seltsi liikmed.

Väljavõtteid loetust

PÕRGU VÄRK. Aadu Must. Kleio 2005.

Pussu Jaak oli Pussu Matsi poeg. Tema isa oli see mees, kes rohkem nagu talumatsi näidisenä oli koos tähtsate külalistega Taali saksa juubeli-sünnipäeva peol saanud käia ja seal takka-tipuks kingituseks talu saanud. Nimelt juhtunud mõisaproua lõunalauas naeruhaos kogemata ebaviisakalt valjusti peeretama, mispeale Mats kohe püsti hüpanud ja kuulutanud: “Oi, andke andeks, see minu rumal talupoja perse.” Külalised olid siis Matsi üle naernud ja mõisaproua au oli päästetud. Selle eest saigi Mats kingituseks talu, mille rahvas ootuspäraselt kiiresti Pussu taluks nimetas. Mats ise oli veel mõnda aega mõisas ametis. Aga õelad jälle arvasid, et kes teab, mille eest see kingitus tegelikult tuli ja ütlesid Matsi poega Jaaku, just selle juubeli aegu sündinud poissi, iga aastaga üha rohkem vana Taali plaani kippuvat minema. Aga see sarnasus võis küll sellest olla, et teenrid on alati armastanud isandaid järgi teha. Seda nii sättimises, kasimises, hoiakus ja koguni silmavaates. “Ega nad sellepärast kohe oma ülemate sohilapsed pea olema, kui sama moodi istuvad ja astuvad” arvas Tātu üsna leplikult.

Juhatusel liikmeid

FRED PUSS

Sündisin 19. veebruaril 1976. a Tallinnas Robert ja Helve Pussi esimese lapsena. Lõpetasin Tallinna 44. Keskkooli inglise keele süvaõppega humanitaarklassi 1994. aastal hõbemedaliga. 11. klassi ajal (1992-1993) õppisin vahetusõpilasena Ameerika Ühendriikides, Virginia osariigis, James Monroe keskkooli lõpuklassis. Alates 1994. aastast kuni 2001. aastani õppisin Tartu Ülikoolis ajaloo osakonnas peaaugina arhiivindust, kõrvalainetena üld- ning Eesti ajalugu. Ülikoolis õppimise ajal olin seotud mitmete ülikooli organisatsioonide ja tegevustega: üliõpilasesindus ja selle juhatus ning toimkonnad, Üliõpilasseltside Liidu Esindajate Kogu, TÜ nõukogu ja selle teadus- ja arenduskomisjon, TÜ ajalehe nõukogu, TÜ Raamatukogu nõukogu, Üliõpilastelehe toimetamine, üliõpilaste lehekülje toimetamine ülikooli ajalehes. Liitusin erialaste organisatsioonidega - Õpetatud Eesti Selts, Akadeemiline Ajalooselts (asutaja), Eesti Looduseuurijate Selts, ühendus “Eesti Elulood” (asutaja). Lisaks astusin 1995. a Üliõpilaste Seltsi Raimla (asutatud 1922), mille ajaloo uurimisest sai minu ülikooli lõputöö teema ning mille liikmete eluloolisi andmeid kogun siiani. Raimlas olin kirjatöötaja, esimehe ning vanamehe ametis, praegu olen vilistlaskogu kirjatöötaja.

Samuti võtsin osa oma pika-ajalise hobi ja tegevusala – Eesti põlispuudega seotud projektidest - projekti “Põlispuu” juhte, Tartu Ülikooli aktiivõppekeskuse juures olin projekti “Eestimaa puud” juhtrühmas ning käisin üle Eesti (ratta)matkamas ning põlispuid ja mõisaparke uurimas.

1989. aasta jõuludest tegelen suguvõsaurimisega. Siis käisin esimest korda Ambla kirikus sealseid kirikuraamatuid kasutamas. 1990. a sügisel läksin esimest korda Ajalooarhiivi ning edaspidi käisin seal igal koolivaheajal. Kui umbes samal ajal selgus, et Perekonnaarhiivi Toompeal saavad kasutada vaid EGeSi liikmed, siis võtsin ühendust tollase esimehe Harri Talvojaga ning astusin jaanuaris 1991 seltsi liikmeks. 1995. a märtsis valiti mind Jaks Lankotsa eetilise juhatusel liikmeks, kellena olen tegutsenud siiani. 2000. aasta sügisel sai hobist töö – asutasin osaühingu Eesti Isikuloo Keskus, mis on sellest ajast saadik olnud minu põhitöökoht. 24. jaanuaril 2006 asutasin osaühingu Vaiknurm (minu vanaema neiupõlvenimi), mis hakkab pakkuma Eesti Isikuloolise Indeksi nimelise andmebaasi teenust (hetkel on seal 600 000 kirjet). Oma suguvõsaurimised jäid rohkem 1990. aastate algusesse ning paljuski lõppesid 1992. a Altdorfide ning 1993. a Pusside suguvõsa kokkutulekute organiseerimisega ning sugupuude paljundamisega (kummaski ligi 800 nime). Kuna hiljem olin seotud muude ettevõtmistega ning teised seda ülesannet endale ei võtnud, siis on need kokkutulekud jäänud seni viimasteks.

Olen õppinud inglise, vene, saksa, esperanto, rootsi, prantsuse, ladina, soome ja hispaania keelt. Olen olnud osaline üle 70 populaar-teadusliku artikli või ülevaate ning raamatu (pea)toimetamisel või koostamisel. Neist mahukaim on olnud raamat “Eesti tänab 1919-2001” ligi 15 000 isiku andmetega. Hobidest võiks veel mainida raamatuhuvi, arvutit (eriti andmetöötlust), looduse pildistamist, ujumist, reisimist ja Eestis matkamist. Olen vabaabielus, lapsi veel pole.

Õnnitleme

Juta Kuik - 4. jaanuar - 60
 Virve Pärn - 7. jaanuar - 75
 Ensel Reissaar - 9. jaanuar - 80
 Selma Nurklik - 11. jaanuar - 85
 Eve Paju-Tõeväli - 15. jaanuar - 70
 Sirje Roht - 4. veebruar - 50
 Emma Takis - 6. veebruar - 75
 Raimund Ojasoon - 12. veebruar - 80
 Helju Linder - 16. veebruar - 75
 Helvi Hödrejärvi - 17. veebruar - 75

Meie autorid

RAIT TALVOJA

Olen sündinud 1951.a. Läänemaal. Minu sünnikodu asub endises Lähtru vallas. Olen põllumajandusliku haridusega, mind suunati tööle Mahtra maile. Alates aastast 1999 töötan Mahtra Talurahvamuuseumis teadurina.

Esimese genealoogilise märkme olen teinud 1965. a (minu vanaonu naise surmaaeg kuuldud jutuajamisest minu ema ja kellegi teise vahel). Aktiivselt hakkasin vanu inimesi küsitlema, kui olin 17-aastane. Eesti Ajalooarhiivi uksest astusin esimest korda sisse 1971. a kevadel. Nii on see läinud...

Esimene trükiproov oli 1998. a kogumikus "Martna kihelkond". Esimene iseseisev 44 lk raamatukene "Suure-Lähtru kool" ilmus 2002. a. Enamus minu eraelu ettekandeid on seotud Martna khk paikadega. Viimasel ajal määratlen end genealoog- kodu-uurija.

JÜRI PILL

Olen sündinud Viljandi linnas 10.12.1940. Pärit olen Holstre vallast Tokerpilli talust, Tocha Pilli Peetri järglasena VIII põlvkonnast. Peres olin kahest pojast noorim. Vanemad ja vanavanemad on olnud töökad talupidajad, sest talu ostes 1865.aastal oli maad 94,5 dessatiini. Isa abiellus Holstre vallast Kovalu talutütre Leida Hennoga, kelle vanaisa oli Viljandimaal tuntud ärkamisaja tegelane. Minu isa oli viimane Holstre vallavanem enne suurt sõda. Ta arreteeriti 10.12.1945.a. ning saadeti eraldi koos noorema vennaga Norilskisse kuhu vend jäi igaveseks. Meie vara konfiskeeriti, ema koos kahe pojaga küüditati 1949.a. Novosibirski oblasti Inderi külla – pärapõrgusse kinnikasvava jõe ja järve vahel.

Isa vabanes peale 10-aastast kannatusi Norilskis 5.04.1955. ning talle anti 10 päeva sõiduks kodumaale. Isa (10.01.1907–10.06.1955) sõitis Siberist läbi, vaatas naise ja pojad üle ning sõitis Holstresse.

Nii on minu parimad lapsepõlveaastad möödunud Siberi avarustel. Käisin mitmes koolis Maršanka külas ja sain õppimisega hästi hakkama. Küla oli üle 10 km pikk, kohati isegi paralleeltänavaga, Kargati raudteejaamast 35 km kaugusel. Lapsena tundus Siberi metsasteppides hea. Meelde on jäänud 1955. a mõõtmatud nisupõllud. Seisin siis kombaineriks õppinud venna kõrval kombaini kabiinis ja mind valdas kirjeldamatu tunne vaadates ääretut lainetavat nisupõldu, kus polnud ühtegi umbrohuliblet. Siberist vabanesime 1958. aastal ja saabusime Holstresse 10. augustil. Ema ei kirjutanud Eestisse sisse ja elasime vaikselt tädi juures. Läksin Viljandis vene õppekeelega kooli, sealt aga võeti mind Nõukogude Armeesse. Kroonu elu Brjanski oblastis määras minu saatuse, sest omandasin eriala lennuväe sideosakonnas. Kroonust vabanedes töötasin Punases RET-is, lennujaamas. Kinomehaanika Tehases, Maaehitusprojektiis – ikka elektriside alal.

Oma perekonnavalgu hakkasin uurima 1990. aastal, kusjuures emapoolne sugupuu on uuritud ema venna Hain Henno poolt. Mind on palju aidanud sugulane, samuti EGeSi liige Holstrest Toivo Vainula, kes kaotas minus umbusalduse arvuti vastu. Olen tänulik ka Holstre inimestele ja kõigile seltsikaaslastele, kes mind on uurimistöös aidanud.

Olen leidnud, et minu eludaatumid on seotud arvudega 5 ja 0. Abiellusin Jutaga (n Koger) 10.03.1965.a. kui olin 25 aastat vana. Mul on 3 last: 2 poega ja tütar.

Pere loomisest möödus 25 aastat kui tütar sünnitas tütre (10.12.1990) ja mina olin 50 aastat vana. 10.12.2005 möödus 40 aastat abiellumisest, tütre tütar sai 15 ja mina ise 65. Mul on 5 lapselast - 2 tütarlast ja 3 poeglast.

MÄGI HELJE (sündinud Kranfeld, peale eestistamist KASEARU). Seltsi astumise aasta 2002. Liikmepilet Nr. 378.

Sünd. 15. septembril 1928. a Järvamaa Järva-Peetri khk Koigi valla Koigi asunduses üheksalapselises perekonnas neljanda lapsena. Vanemad: Isa: JULIUS KASEARU 1895-1987 Koigis mõisatöoline, asundustalupidaja ja kolhoosi karjus. Ema: HENRIETTE (n Seire) 1901-1980. Töötanud renditalus, asundustalus ja kolhoosis lüpsjana. Vanemad maetud Järva-Peetri Kadastiku kalmistule.

Helje on õppinud Koigi 6-klassilises koolis ja Paide Arve- ja Tööstustehnikumis, mille lõpetas 1947. a raamatupidamise erialal. Töötanud Türi Tarbijate Kooperatiivi süsteemis raamatupidaja, vanemraamatupidajana ning instruktor-revidendina. Edasi läks tööjärg samas süsteemis Mustlasse, kus hiljem sai pearaamatupidajaks. Siis jätkus töö jälle Türil 1959. a kuni pensioniajani oli Paide rajooni TK pearaamatupidaja asetäitja. Pensionärina jätkas tööd Türi Kaubamaja kassapidajana kuni 1991. a lõpuni.

Abikaasa EVALD MÄGI ametilt tšiler, s. 23. okt. 1921. a Koigi asunduses, surnud 18.07.1993., maetud Türi Kõrgessaare kalmistule. Abiellumisaasta 1949.

II abikaasa Hans Pappel (s. 1926, ab. 1995.)

Lapsed: Poeg ANDRES MÄGI (s 1951) ametilt autolukksepp Tütar MERIKE PAPPEL (s 1956).

Helje on saanud tunnustust kaubanduse eesrindlase rinnamärgiga, juubelimedaliga ja 5 korda tunnustatud kutseala parimaks oma süsteemis. On huvitunud aiatööst ja teeb käsitööd (õmblemine, kudumine, lapitehnika), võtnud osa pensionäride ja tööveteranide klubide tööst, aidanud kodukogudust raamatupidamises ja vanurite abistamises. Ta on reisinud endise Nõukogude-Liidu kaunimates kohtades ja käinud Ameerika Ühendriikides, Soomes, reisinud läbi Rootsi Kesk-Euroopa riikidesse. Uurib isapoolset suguvõsa nimega Kranfeld, mis on eestistatult ja abiellumistega saanud variandid Kasearu, Kallasaru, Kard, Rahusaar, Kuusna, Helmeste. Üldse esineb uuritud suguvõsas ca 76 erinevat perekonnanime.

Põlvnemisloo toimetus: Ants, Eva ja veel üks Ants.

Laualehe toimetus:

Toimetaja: Ants Roomets
Tehniline toimetaja: Eva Niglas
Toimetuse liige Ants Härma

Kirjad: 12614, Akadeemia 70 – 13

Telefon: 677 5011

E-post: antsroomets@hotmail.ee

E-post: evaniglas@hotmail.com